

XVIII–XX amžiaus pradžios rankraštinis Lietuvos istorijos paveldas Vroclave

Dr. Domininkas Burba

Vytauto Didžiojo universitetas, Istorijos katedra, V. Putvinskio g. 23-407, LT-44243 Kaunas
El. p. domininkasb@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8109-5539>

Anotacija. Šis straipsnis skirtas XVIII–XX amžiaus pradžios rankraštinio lituanistinio paveldo Lenkijos Silezijos vaivadijos sostinės Vroclavo miesto dokumentų saugyklose apžvalgai. Pagrindinė saugykla, kurioje gausiausia nurodyto laikotarpio lituanistinės medžiagos, yra Nacionalinis Osolinskių institutas, kurio pradininkas buvo kolekcininkas ir Abiejų Tautų Respublikos paveldo tyrinėtojas Juzefas Kajetonas Piotras Maksimilijanas Osolinskis (Józef Kajetan Piotr Maksymilian Ossoliński), gyvenęs XVIII–XIX a. sandūroje. Po šio asmens mirties įkurta biblioteka ilgą laiką veikė Lvice, o po Antrojo pasaulinio karo jos medžiaga buvo padalinta tarp Lenkijos ir Ukrainos Tarybų Socialistinės Respublikos. Galima teigti, kad lituanistinis paveldas, saugomas Osolinskių instituto, nelabai pažįstamas Lietuvos tyrėjams. Čia saugomos su žymiausių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės aristokratų giminėmis susijusių, taip pat Vilniaus universiteto profesūros bei Vilniaus archeologinės komisijos veikėjų veiklą liudijančios kolekcijos.

Esminiai žodžiai: *Vroclavas, archyvai, bibliotekos, paveldas, lituanistika.*

Abstract. This article provides an overview of the manuscript heritage of Lithuanian studies from the 18th to the early 20th century in the archives of Wrocław, the capital of the Silesian Voivodeship in Poland. The main institution with the most extensive collection of Lithuanian

archival material from the period in question is the National Ossoliński Institute, founded by collector and researcher of the heritage of the Polish-Lithuanian Commonwealth, Józef Kajetan Piotr Maksymilian Ossoliński, who lived at the turn of the 18th and 19th centuries. After his death, the library he founded operated in Lviv for a long time, and after World War II, its materials were divided between Poland and the Ukrainian Soviet Socialist Republic. It can be said that the Lithuanian heritage preserved by the Ossoliński Institute is still little known to Lithuanian researchers. The institute holds collections related to the most prominent aristocratic families of the Grand Duchy of Lithuania, as well as collections documenting the activities of Vilnius University professors and members of the Vilnius Archaeological Commission.

Keywords: *Wrocław, archives, libraries, heritage, Lithuanian studies.*

Įvadas

Dabarties epochoje tarptautinio bendravimo suteikiamos galimybės, duomenų sklaida ir technologijų plėtra leidžia greičiau ir operatyviau prieiti prie informacijos, esančios Lietuvos bei užsienio archyvuose ar bibliotekų ir muziejų rankraščių fonduose. Spartėjant komunikacijai ir augant instituciniams reikalavimams bei standartams šiandienos mokslo ir kultūros pasaulyje tebelieka svarbi praeitį liudijančių šaltinių pasiekiamumo problema. Aišku, archyvai ir juose saugomi dokumentai kartais tampa neprieinami dėl renovacijų ar restauracijų. Tai natūralūs procesai, tokiais atvejais prieiga dažniausiai sutrinka palyginti neilgam. Tačiau yra galimos ir *force majeure* situacijos. Dėl tebesitęsiančio politinio karinio konflikto iškyla daug problemų dirbant Rusijos, Baltarusijos ir Ukrainos archyvuose. Beje, vykstant karo veiksams Ukrainoje, nukenčia archyvai ir kitos dokumentų saugyklos, tokios kaip bibliotekos ir muziejai, įvairių konfesijų kulto pastatai, kuriuose irgi sukauptos ir saugomos rankraščių kolekcijos. Neabejotina, kad archyvai – tiek valstybiniai, tiek privatūs prarandami per karus ir vidinius politinius neramumus Armėnijoje, Azerbaidžane, Rusijos Federacijoje, Sirijoje, Irake, Irane, Izraelyje, Palestinoje, Libane, Afganistane ir daugelyje kitų pasaulio regionų, kuriuose vyksta aktyvios ginkluotos kovos.

Nukenčia archyvai ir taikos metais: pavyzdžiui, 2009 m. kovą Kelno miesto Istorijos archyvo (vok. *Historisches Archiv der Stadt Köln*) pastatų kompleksas ir du gretimi pastatai sugriuvo dėl klaidų statant požeminį tunelį; žuvo apie 90 proc. saugotų dokumentų¹. 2021 m. vasario 6–16 d. sudegė Krokuvos savivaldybės (*Urząd miasta Krakowa*) archyvas, pražuvo Stanislovo Lemo (Stanisław Lem), Vislavos Šimborskos (Wisława Szymborska) ir tūkstančių kitų Krokuvos gyventojų dokumentai, apie 98 procentus

¹ *Der Einsturz des Historischen Archivs.* [Žiūrėta 2025 09 18]. Prieiga per internetą: <https://www.stadt-koeln.de/artikel/07168/index.html>

saugotų 150–200 milijonų daugiausia XX a. dokumentų², 2023 m. rugsėjo 9 d. Tbilisyje sudegė Sakartvelo nacionaliniame archyve buvusi gruziniškų filmų kino juostų saugykla. Originalai žuvo, tiesa, išliko skaitmeninės kopijos³. Šie faktai liudija, kad archyvinis dokumentas būtina kiek įmanoma sparčiau ir kokybiškiau kopijuoti, skaitmeninti, daryti visuotinai prieinamus. Suprantama, tokie darbai turi būti suderinti su valstybių teisiniais aktais. Visuotinai prieinamų šaltinių bazių kūrimas yra aktualus uždavinys, Lietuvoje ir kitose šalyse jis pamažu sprendžiamas. Tačiau argumentuota yra ir nuomonė, kad tyrėjai privalo turėti priėjimą ir prie originalų, jei jiems negresia sunykimas. Retai kada dokumento kopija yra ideali ar netgi kokybiška, daugelis jų, pavyzdžiui, XX a. antrojoje pusėje darytų mikrofilmų, yra prastos raiškos, o aparatai jiems skaityti taip pat nėra itin patogūs. Darbas su originaliu dokumentu daugumai tyrinėtojų yra patogesnis ir greitesnis, suteikia netgi estetinio malonumo, leidžia labiau įsijausti į tiriamos epochos dvasią. Juolab egzistuoja specifinės temos ir pagalbinės istorijos mokslų disciplinos (pavyzdžiui, diplomatika, sfragistika, filigranologija, kodikologija), tad netgi geriausios kopijos neatstos originalų, tiriant, pavyzdžiui, antspaudus, vandens ženklus, popieriaus, rašalo istoriją. Dar viena problema – egzistuoja labai prastos kokybės nuske nuotų ir įkeltų į bibliotekų svetaines dokumentų, su kuriais dirbti taip pat sudėtinga⁴. Skaitmeninės ar kitokios kopijos turi būti naudojamos daugiau pasitikrinimo tikslu.

Zigmanto Kiaupos, tyrinėjusio Lietuvos istorijos paveldo kelionių istoriją, teigimu, svarbi ne tik lituanistinio istorijos paveldo grobimo, išvežimo ir dalinio grąžinimo problematika. Ne mažiau aktualūs ir šios medžiagos pažinimo bei sisteminio įtraukimo į Lietuvos kultūrinį gyvenimą klausimai⁵. Sutinkant su šiais teiginiais aiškėja ir tyrimo problema, kodėl vienu miestų ir valstybių saugyklose esantis lituanistinis paveldas daugiau žinomas Lietuvoje, o kitų mažiau. Tai siekiama išsiaiškinti šiame darbe, naudojantis Vroclavo pavyzdžiu.

Mūsų valstybės raidos aplinkybės lėmė, kad didelė dalis gausaus Lietuvos istorijos paveldo atsidūrė už šalies ribų. Vargu ar šią padėtį galima laikyti unikalia, kitų valstybių archyvai taip pat išblaškyti. Pagrindinis centras, kuriame sukaupta daugiausia Lietuvos Naujųjų ir Naujausiųjų laikų istorijos šaltinių, yra, be abejo, Vilnius. Kiek mažiau šaltinių saugoma Kaune, kituose regioniniuose bei apskričių archyvuose, bibliotekų rankraštynuose ir muziejuose. Pagrindiniai centrai, į kuriuos Lietuvos istorijos tyrinėtojams reikia vykti ieškoti medžiagos apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją XVI–XVIII a., būtų Varšuva, Krokuva, Minskas. XIX a. Lietuvos istorijos tematikos tyrimams

² MUCHA, Wojciech, . *W archiwum spłonęła historia wielu pokoleń krakowian. Straciłmy nawet 98% dokumentów przez.* [Žiūrėta 2025 09 18]. Prieiga per internetą: <https://krowoderska.pl/w-archiwum-splonela-historia-wielu-pokolen-krakowian-stracilismy-nawet-98-dokumentow/>

³ *Оригиналы старых кинолент сгорели при пожаре в Национальном архиве Грузии.* [Žiūrėta 2025 09 18]. Prieiga per internetą: <https://www.newsgeorgia.ge/originaly-staryh-kinolent-sgoreli-pri-pozhare-nacionalnom-arhive-gruzii/>

⁴ Už šį pastebėjimą reiškiama padėka kolegai istorikui Andrejui Ryčkovui.

⁵ KIAUPA, Zigmantas. *Lietuvos kultūros vertybių kelionės iki 1990 m.: praradimai ir sugrįžimai.* Vilnius: Versus aureus, 2006, p. 10.

prie šių trijų centrų greičiausiai reikėtų pridėti ir Sankt Peterburgą bei Maskvą. Aišku, minėtų teiginių nereikėtų absoliutinti, nes kiekviena tema turi savo specifiką.

Kiek mažiau Lietuvos istorijos šaltinių yra Berlyne, Dresdene, Kyjive, Lvive, Gardine, Stokholme, Paryžiuje, Vatikane, Tbilisyje ir kitur.

Reikėtų konstatuoti, kad dėl daugelio priežasčių – visų pirma dėl to, kad Lietuvos ir Lenkijos istorijoje egzistavo ne vieno šimtmečio bendros valstybės laikotarpis ir tarp šių šalių visuomenių, visų pirma elito, buvo užsimezgę platūs politiniai, ekonominiai, socialiniai bei kultūriniai ryšiai, nenutrūkę po bendros valstybės padalijimų, šios valstybės rankraščių saugyklose Lietuvos mokslininkai lankosi dažniausiai, pažįsta jas geriausiai. Nepaisant kai kurių išimčių, Lenkijoje dirbant archyvuose ar bibliotekų rankraštynuose dažniausiai nekyla problemų dėl dokumentų fotografavimo savo poreikiams, kitos kopijavimo paslaugos nėra itin brangios, vyrauja pozityvi, moksliniam darbui palanki atmosfera. Be minėtų dviejų didžiųjų centrų, tam tikros medžiagos lituanistikos tematika yra ir kituose Lenkijos miestų archyvuose. Šaltinių apie Lietuvos istoriją galima rasti Poznanėje, Lodzėje, Lomžoje, Suvalkuose, Torunėje, Kurnike, Olštynė, Gdanske, Liubline. Tačiau šioje valstybėje yra vienas miestas, kurio archyvinės saugyklos Lietuvos praeities tyrėjų dar nėra plačiai ištirtos. Tai – Silezijos vaivadijos sostinė Vroclavas. Pirmą kartą apsilankius jo archyvinės saugyklose dar 1999 m. krito į akis lituanistikos rinkinių gausumas. Po to ne kartą dirbus mokslinį darbą minėtame mieste įsitikinta, kad šiose saugyklose esanti medžiaga dar nėra visapusiškai panaudota mūsų šalies mokslininkų.

Siekiant platesnės mokslo sklaidos, vertinga ne tik pažinti ir panaudoti darbuose kitų valstybių teritorijoje esantį rankraštinių paveldo šaltinių informaciją, bet ir dalintis tokio pobūdžio žiniomis su plačiąja mokslo bendruomene, ko ir siekiama šiuo straipsniu. Tokių tekstų pavyzdžių yra ir gana daug. Dar prieš Antrąją pasaulinę karą Vilniaus istorijai svarbių dokumentų ieškoti vyko žymus lenkų istorikas Wacławas Gizbertas-Studnickis, dirbęs Karaliaučiaus archyve, apžvalgoje to meto mokslinėje spaudoje negailėjęs palankių žodžių tuometei Prūsijos žemės sostinės archyvo tvarkai, vokiečių paslaugumui, džiaugėsi fotografavimo galimybėmis⁶. Kituose darbuose, pasirodžiusiuose jau XXI a., skirtuose detaliam užsienio saugyklų lituanistinio archyvinio paveldo pristatymui, galima rasti žinių apie XV–XX a. pradžios Lietuvos istorijos šaltinius, saugomus Italijos, Vokietijos, Austrijos, Rusijos Federacijos ir Lenkijos rankraščių dokumentų saugyklų fonduose. Šiuose straipsniuose pristatomi paieškų rezultatai, aprašomos vieno ar kelių dokumentų, jų tematinų grupių radimo aplinkybės⁷. Tačiau šiuo

⁶ GIZBERT-STUDNICKI, Wacław. Sprawozdanie z wycieczki naukowej do Królewca. *Ateneum Wileńskie: czasopismo naukowe poświęcone badaniom przeszłości ziem Wielkiego X. Litewskiego*, 1929, R. 6, z. 3–4, p. 649–663.

⁷ GLEMŽA, Liudas. Žemutinė pilis 1793–1799 m. Vilniaus miesto planuose iš Rusijos karo istorijos archyvo. *Vilniaus Žemutinė pilis XIV a. – XIX a. pradžioje: 2002–2004 m. istorinių šaltinių paieškos*. Sud. Raimonda Ragauskienė. Vilnius: pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“, 2006, p. 383–391; KIAUPIENĖ, Jūratė. XV–XVII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmų istoriniai šaltiniai Habsburgų dinastijos, dvaro ir Austrijos valstybės archyve Vienoje. *Vilniaus Žemutinė pilis XIV a. – XIX a. pradžioje: 2005–2006 m.*

darbu siekiama plačiau pažvelgti į lituanistinį paveldą užsienyje – išsamiai aprašyti ir išnagrinėti esantį konkretaus miesto archyvuose. Tokio darbo pavyzdžiu galima laikyti Jūrātės Kiaupienės straipsnį apie LDK paveldą Vienoje⁸.

Taigi, šio straipsnio tikslas – pateikti kiek įmanoma platesnę rankraštinį lituanistikos rinkinių, saugomų Silezijos vaivadijos sostinėje, panoramą ir apžvalgą. Darbe bus pristatyta, kokią medžiagą pavyko rasti šiame mieste per keliasdešimt metų darbo archyvinių dokumentų saugyklose, t. y. apie kurias Lietuvos istorijos epochas, asmenybes, institucijas informacijos galima rasti Vroclave. Bus trumpai apžvelgta rinkinių istorija ir fondų sudarymo specifika. Šiuo tekstu siekiama sudominti Lietuvos tyrėjus ir paskatinti atkreipti daugiau dėmesio į minėto miesto lituanistinį paveldą, nurodyti naujų tyrimų gaires. Atsižvelgiant į autoriaus nagrinėjamos epochos specifiką ir chronologiją (XVIII–XX a. pradžia), būtina pabrėžti, kad naujausiai istorijai straipsnyje skiriama sąlygiškai mažai vietos, šios epochos dokumentus saugančiose paveldo institucijose darbuotasi nedaug, trūktų ir informacijos apie ankstyvąjį Lietuvos istorijos periodą. Viliamasi, kad šios spragos galbūt bus užpildytos ateities tyrimuose.

Lenkijos mokslininkai, rašantys Lietuvos istorijos temomis, Vroclavo archyvinis fondus savo darbuose naudoja gana dažnai. Be abejo, Vroclave Lietuvos istorikai jau dirbo ir naudojo šia esančiais lituanistikos šaltiniais. Iš laikotarpio, skirto Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Lietuvos Rusijos imperijos sudėtyje, istorijai išskirti galima Raimondos Ragauskienės⁹, Kšištofo Tolkačevskio¹⁰, Roberto

tyrimai [mokslinių straipsnių rinkinys]. Sud. Liudas Glemža. Vilnius: pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“, 2007, p. 300–322; KLEIN, Manfred. Tėviškės istorijos medžiaga klaipėdiškių archyve Cloppenburgėje ir Oldenburgėje. *Knygotyra*, 2008, t. 50, p. 49–58; DANIELUK, Robert. Lituanica w Rzymskim Archiwum Towarzystwa Jezusowego: możliwe kierunki poszukiwań. *Jezuici w Lituanii (1608–2008): gyvenimas, veikla, paveldas = Jesuits in Lithuania (1608–2008): life, work, heritage*. Straipsnių rinkinys. Sud. Neringa Markauskaitė, vert. Aušra Simanavičiūtė. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, [2012], p. 135–148; VELIČKAITĖ, Vika. Sekant Rokiškio praeities pėdsakais vyriausiam senųjų aktų archyve Varšuvoje. *Senoji Rokiškio dvarvietė XVI–XVIII amžiais*. Rokiškis: visuomeninė organizacija „Tyzenhauzų paveldas“, 2017, p. 66–99; NEMAJA, Svetlana. Muzikinė Mykolo Kleopo Oginskio kolekcija Maskvos archyve. *Kunigaikščiai Oginskiai Lietuvos istorijoje: kultūrinės veiklos pėdsakais*. Sud. Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2015, t. 2, p. 425–43; КОРБУТ, Віктор Андреевич. Вильно и жители города на рисунках Чеслава Монюшко из Библиотеки, музея и архива Варшавского музыкального общества им. Станислава Монюшко. *Menotyra*, 2020, t. 27, Nr. 1, p. 15–48; KISELIŪNAITĖ, Dalia. Lietuviška medžiaga Berlyno garso archyve ir lituanistinė A. Bezenbergerio veikla Pirmojo pasaulinio karo belaisvių stovyklose. *Baltica*, 2021, t. 56, Nr. 1, p. 121–139; MATWIJÓW, Maciej. Manuscript books: collections of political life materials from the area of the Grand Duchy of Lithuania dating back to the 17th and 18th centuries in libraries, archives and museums in Poland. *Knygotyra*, 2021, t. 77, p. 171–202.

⁸ KIAUPIENĖ, Jūrātė. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos šaltiniai Vienos archyvuose. *Lietuvos istorijos metraštis, 1996 metai*, Vilnius, 1997, p. 423–449.

⁹ RAGAUSKIENĖ, Raimonda. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris Mikalojus Radvila Rudasis (apie 1515–1584 m.)*. Vilnius: Valstybės žinios, 2002.

¹⁰ Šiame darbe panaudoti Vroclave, Ossolineum bibliotekoje, saugomi Aleksander Śniezko parengti darbai apie Vilniaus kapines. TOLKAČEVSKIS, Kšištofas. Mirusiojo atminimas antkapinio paminklo užrašė.

Jurgaičio¹¹, Mindaugo Paknio¹² darbus. Jų, be abejo, yra ir daugiau, tačiau visų jų išvardijimas neįeina į pateikiamo straipsnio užduotį.

Osolinskių bibliotekos rankraščių rinkinių sudarymo istorija

Neabejotinas faktas, kad pagrindinė saugykla, kurioje sukaupta daugiausia archyvinės medžiagos, susijusios su Lietuvos viduramžių ir Naujųjų laikų istorija, yra Nacionalinis Osolinskių institutas (lenk. *Zakład Narodowy im. Ossolińskich*), dažniausiai vadinamas tiesiog Ossolineum.

Tyrinėjant Naujųjų laikų Lietuvos istoriją teko lankytis dar dviejuose Vroclavo rankraštynuose. Šiame mieste yra Vroclavo universiteto bibliotekos rankraščių skyrius (lenk. *Oddział Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu*), bet jo fondai daugiausia sudaryti iš vokiško Silezijos vaivadijos sostinės periodo arba Vroclavo universiteto istorijos dokumentų rinkinių ir lituanistikos tematiką atskleidžiančių šaltinių čia nepavyko rasti. Lenkijos folkloro draugijos bibliotekos archyve saugomas profesorius Stanisławo Poniatowskio archyvas, kurį sudaro XVIII ir XIX a. sandūros Tyzenhauzų, Tiškevičių, Druckių-Liubeckių giminių dokumentai bei keletas kitų dokumentų, susijusių su Lietuva. Tačiau šioje kolekcijoje dokumentų nėra gausu¹³.

Grįžtant prie Osolinskių instituto rankraštinio paveldo pristatymo, reikėtų akcentuoti, kad nors šiame darbe nesiekama išsamiai pristatyti minėtos bibliotekos archyvinė fondų rinkinių istorijos, keletą svarbiausių šios institucijos raidos momentų paminėti būtina. Osolinskių bibliotekos įkūrėjas ir fundatorius buvo Juzefas Kajetonas Piotras Maksimilijanas Osolinskis (Józef Kajetan Piotr Maksymilian Ossoliński), kuris gimė 1748 m., o mirė 1826 m. Vienoje. Jis ilgai kaupė ir rinko knygas, taip pat piešinius, medalius, rankraščius, susijusius su Abiejų Tautų Respublikos teritorijos istorija. Būtina pripažinti, kad naudodamasis savo kaip Austrijos valstybės aukšto pareigūno statusu (jis buvo Vienos rūmų bibliotekos prefektas), taip pat permainingomis kuriantis Varšuvos kunigaikštystei Napoleono pergalių laikotarpiu, jis neretai nusavindavo ištikus bibliotekų (bažnytinių, institucinių, netgi privačių) ir archyvų rinkinius¹⁴, tad jo asmenybė ir

Vilniaus Bernardinų kapinės, 1810–2010 [sudarytoja Vida Girininkienė]. Vilnius: Versus aureus, 2010, p. 199–227.

¹¹ JURGAITIS, Robertas. *Nuo bajoriškiosios savivaldos iki parlamentarizmo: Vilniaus seimelio veikla 1717–1795 m.* Vilnius: Parlamentarizmo istorijos tyrimų centras, 2016.

¹² PAKNYS, Mindaugas. *Pažaislio vienuolyno statybos ir dekoravimo istorija: mokslinė monografija*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2013.

¹³ *Dokumenty staropolskie z archiwum prof. Stanisława Poniatowskiego*. [Žiūrėta 2025 09 18]. Prieiga per internetą: <https://ptl.info.pl/68>

¹⁴ KACZMARCZYK, Kazimierz. Rewizja bibliotek klasztorów krakowskich w roku 1810. *Przegląd Biblioteczny*, 1909, t. 2, z. 3–4, p. 188; PACHOŃSKI, Jan. *Drukarze, księgarze i bibliofile krakowscy 1750–1815*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1962, p. 230–231; KOSIŃSKI, Józef. Adam. *Biblioteka fundacyjna Józefa Maksymiliana Ossolińskiego*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1971, p. 76–78; PIETRZKIEWICZ, Iwona. *Biblioteka*

veikla gana kontroversiška. Po kolekcininko mirties lenkų bendruomenė Austrijos valdomoje teritorijoje siekė išsaugoti šį palikimą, vėliau Galicijos luomų seimo sprendimu nuspręsta rinkinius pervežti į Lvivą. Čia buvo įsteigta biblioteka, kuriai išlaikyti J. Ossolinskis, dar būdamas gyvas, skyrė dideles lėšas. Istorinių bei kultūrinių vertybių saugykla iškilo sudegusių kadaise basųjų karmeličių vienuolyno pastatų vietoje¹⁵. 1881 m. pasirodė pirmasis šios bibliotekos rankraščių katalogo tomas, kurio sudarytojas Voicechas Kentrzyński (Wojciech Kętrzyński) įvade nurodė, kad bibliotekos fonduose tuo metu buvo 2 901 rankraščių byla¹⁶. Ilgainiui bibliotekos fondai pasipildė gausiomis dovanotomis kolekcijomis. Jos fonduose atsidūrė aristokratų (pavyzdžiui, po 1830–1831 m. sukilimo persikėlusių į Galiciją Sapiegu) rinkiniai, taip pat žymių kūrėjų (pavyzdžiui, Vilniuje kurį laiką gyvenusių Adomo Mickevičiaus ir Julijaus Slovackio) bei kitų politikų, mokslininkų, kultūros ir visuomenės veikėjų, kolekcionierių palikimas. Nuo 1827 iki 1927 m. vien tik rankraščių skaičius padidėjo net 15 kartų¹⁷. Kai Lenkija po Pirmojo pasaulinio karo atgavo nepriklausomybę ir užėmė Lvivą, jame saugoti rinkiniai tapo rimtų politinių ginčų objektu tarp lenkų ir ukrainiečių mokslininkų, bibliotekininkų, politikų bei visuomenės. Ukrainiečių inteligentija Lvive biblioteką vertino dvejopai: viena vertus, pripažino jos rinkinių, visų pirma ukrainikos, reikšmę, tačiau institucijos veikloje įžvelgė ir Lenkijos nacionalinės idėjos propagavimą, t. y. polonizacijos Galicijoje tikslus¹⁸. Abipusis nepasitikėjimas buvo akivaizdus¹⁹. Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, jam tebesitęsiant bei pasibaigus, besikuriant Lenkijos Liaudies Respublikai, o Lvivą įtraukus į Ukrainos Tarybų Socialistinės Respublikos sudėtį, ginčai tik aštrėjo.

Per Antrąjį pasaulinį karą Lenkijos valstybės teritorijoje buvusios bibliotekos, visų pirma Varšuvos, patyrė itin didelių nuostolių, kita vertus, besikuriantys naujai prijungtose prie Lenkijos žemėse universitetai neturėjo gausių bibliotekų, todėl buvo

krakowskiego konwentu kanoników regularnych w XIX wieku – stan zbiorów. *Kraków–Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*. Pod redakcją Jerzego Jarowieckiego. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2001, t. 5, p. 264–265; КРАВЕЦЬ, Данило. Зв'язки українських науковців із Національним Закладом ім. Оссолінських у Львові. *Galicja. Studia i materiały*, 2017, t. 3, p. 216.

¹⁵ Apie šią asmenybę plačiau žr.: *Hold publiczny oddany wiekopomney pamięci Ióz. Max. na Tęczyne hrabiego Ossolińskiego Król. Węg. Ord. S. Szczepana Kom. [...]*, Biblioteki Narodowej Ossolińskich we Lwowie założyciela przez Rafała Wężyka. We Lwowie: Czciakami Piotra Pillera, 1826; GUBRYNOWICZ, Bronisław. *Józef Maksymilian Ossoliński: człowiek i pisarz*. Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1928.

¹⁶ *Katalog rękopisów Biblioteki Zakładu Nar. im. Ossolińskich = Catalogus codicum manuscriptorum Bibliothecae Ossolinianae Leopoliensis*. Wydał Wojciech Kętrzyński. Lwów: Nakładem Zakładu Nar. im. Ossolińskich, 1881, t. I, p. V.

¹⁷ BRUCHNALSKI, Wilhelm. *Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich ustawy, przywileje i rzeczy dziejów jego dotyczące*. Zebrał i wydał Wilhelm Bruchnalski. Lwów: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1928, p. XIX–XX.

¹⁸ КРАВЕЦЬ, Данило. Зв'язки українських науковців із Національним Закладом ім. Оссолінських у Львові. *Galicja. Studia i materiały*, 2017, t. 3, p. 211–224; МОВНА, Маріанна Василівна. *Оссолінеум у дзеркалі путівників Львовом (1871–1939)*. Ibid, p. 258–259.

¹⁹ ГОЛИК, Роман. Легенда львівського Оссолінеуму: постаті, видання та соціальна роль бібліотеки Оссолінських в уявленнях галичан XIX–XX ст. *Збірник наукових праць. НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаника. Львів*, 2010, Вип. 2(18), p. 674–689.

idėjų rinkinius padalinti keletui institucijų, bet šie sumanymai nesulaukė Lenkijos valdžios ir daugumos bibliotekų vadovų pritarimo ir 1946 m. buvo nuspręsta visus perduodamus Osolinskių rinkinius perkelti į Vroclavą²⁰.

Po ilgų diskusijų ir derybų aukščiausiu lygiu 1946–1947 m. Ossolineum fondus pasidalijo Lenkija ir Ukrainos TSR. Medžiaga, kuri buvo susijusi su teritorijomis į rytus nuo vadinamosios Džordžo Natanielio Kerzono (Curzon George Nathaniel) linijos, liko Lvice ir šiandien įeina į Lvivo Vasilio Stefaniko vardo Ukrainos nacionalinės bibliotekos (ukr. *Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника*) fondus, o su teritorijomis į vakarus nuo minėtos linijos susijusi medžiaga pergabenta į Vroclavą (apie 70 procentų rinkinių)²¹. Suprantama, toks mechaninis padalinimas negalėjo būti visiškai tikslus ir didelė dalis medžiagos, patekusi į vieną ar kitą šalį, buvo susijusi tiek su šiandienės Lenkijos, tiek su Ukrainos, tiek su Lietuvos, tiek su Baltarusijos, tiek ir su kitų regiono šalių istorija.

1947 m. pirmojo pervežimo metu į Vroclavą nugabenta jau 150 000 knygų ir 7 000 rankraščių²². Beje, į Vroclavo bibliotekos fondus pateko ir dalis Ossolineum rinkinių, kuri, traukiantis Trečiojo reicho kariuomenei, Vokietijos administracijos pareigūnų įsakymu buvo išvežta į Žemutinę Sileziją ir palikta Adelsdorfe arba Adeline (dabar Zagrodnas)²³.

Lvive veikusioje bibliotekoje, rankraščių skyriuje, didelę patirtį igiję darbuotojai ne tik aprašinėjo ir inventorizavo archyvinę medžiagą, bet ir patys vykdė mokslinę veiklą. Bibliotekai persikėlus į Vroclavą, daugelis patyrusių darbuotojų toliau tęsė pradėtus darbus naujoje vietoje²⁴. Kaip jau minėta, nuo pirmų bibliotekos kolekcijų kaupimo metų jos fondai sulaukdavo reikšmingų dovanų, o jau XX a. antrojoje pusėje ir

²⁰ PAJĄCZKOWSKI, Franciszek. Zakład Narodowy im. Ossolińskich w ostatnim dwudziestolecu (1928–1948). *Rocznik Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich*, 1948, t. 3, p. 50–52 (636–638).

²¹ Kovų dėl Osolinskių bibliotekos vertybių bibliografija žymiai gausesnė, šiame straipsnyje pateikiami svarbiausi naujausi darbai. MATWIJÓW, Maciej. *Walka o lwowskie dobra kultury w latach 1945–1948*. Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Ossolineum, 1996; MATWIJÓW, Maciej. *Zbiory rękopiśmienne Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie w latach 1939–1946. Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, 1999, z. 10, p. 211–241; MATWIJÓW, Maciej. *Kontakty Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu z Lwowską Naukową Biblioteką im. W. Stefanyka w powojennym pięćdziesięcioleciu. Z badań nad księżką i księgozbiorami historycznymi*, 1999, t. 19, p. 167–177; MATWIJÓW, Maciej. *Zakład Narodowy imienia Ossolińskich w latach 1939–1946*. Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Ossolineum, 2003.

²² TRZYNADŁOWSKI, Jan. *Zakład Narodowy imienia Ossolińskich 1817–1967. Zarys dziejów*. Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1967, p. 129.

²³ KNOT, Antoni. *Przedmowa. Inwentarz rękopisów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. T. 1, Rękopisy 1-7325*. Opracowanie zbiorowe pod redakcją Jadwigi Turskiej. Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1948, p. VIII.

²⁴ PEKALSKA, Marta. *Historia działalności wydawniczej Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Oblicza współczesnej bibliologii: konteksty i transgresje*. Redakcja naukowa Grzegorz Czapnik, Zbigniew Gruska, Jacek Ladorucki, Łódź: Wydawnictwo uniwersytetu Łódzkiego; Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2014, p. 359–380.

šiam amžiuje Vroclavo bibliotekos fondai ėmė pildytis privačių asmenų dovanotomis kolekcijomis, tarp kurių buvo ir knygų, ir rankraščių rinkinių²⁵. Jau dabar išleista 20 tomų rankraščių katalogų, vėlyviausias tomas publikuotas 2016 m., paskutinės signatūros numeris 18 996²⁶.

Daugelis Lvivo bibliotekoje likusių rankraščių buvo nuskenuoti ir prieinami virtualiai Osolinskių bibliotekos portale. Tai svarbu ir lituanistikos tyrimams, nes, pavyzdžiui, Sapiegų iš Krasičino fonduose nemažai istorinės medžiagos apie kai kuriuos LDK politinius veikėjus. Ten saugoma Vilniaus kanauninko, vėliau Žemaičių vyskupo Jono Dominyko Lopacinskio (Jan Dominik Łopaciński), taip pat Vilniaus koadjutoriaus Juozapo Stanislovo Sapiegos ir kitų laišakai iš LDK sostinės bei kitų šalies vietovių įvairiems Sapiegų giminės atstovams bei asmenims, susijusiems su šiais didikais. Ši korespondencija panaudota kai kuriose publikacijose²⁷. Tarp jų būta ir nemažai laiškų Mykolui Ksaverui Sapiegai, LDK didikui raikytojui. O šis aristokratas kai kada laiškų pabaigoje palikdavo piešinėlių, kurie dažniausiai vaizduodavo žmonių portretus²⁸.

LDK tiriantiems istorikams aktuali būtų Lvive saugoma Jono Bohdanovičiaus Dvožekio (Jan Bohdanowicz Dworzecki) Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo knygų santrauka, sudaryta 1795 m. Vilniuje (Sygn. 5555/III)²⁹. Vroclavo Osolinskių bibliotekos internetinėje svetainėje yra jos skaitmeninė kopija.

²⁵ *Księga darczyńców Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*. Pod redakcją Marty Pękalskiej. Wrocław: Wydawnictwo Ossolineum, 2017.

²⁶ *Inwentarz rękopisów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. T. 20, Rękopisy 18631–18996*. Opracowali i przygotowali do druku Agnieszka Knychalska-Jaskulska, Hanna Kulesza, Elżbieta Ostromięcka, Tomasz Serwatka. Pod redakcją Elżbiety Ostromięckiej. Wrocław: Wydawnictwo Ossolineum, 2016.

²⁷ BURBA, Domininkas. Bajorų interesai XVIII amžiaus Vilniuje, privačios korespondencijos duomenimis. *XVIII amžiaus studijos. LDK: tarp tradicijų ir naujovių*. Sud. Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2014, t. 1, p. 184–199; BURBA, Domininkas. Bajorų gyvenimo peripetijos XVIII amžiaus vidurio Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinėje pagal Vilniaus kanauninko Jono Dominyko Lopacinskio asmeninę korespondenciją. *Istorija*, 2015, t. 97, Nr. 1, p. 26–46, 113; БУРБА, Домининкас. Тематика парламентаризма в корреспонденции вильнюсского каноника Яна Доминика Лопатинского в середине XVIII в. *Актуальные проблемы истории и культуры. Вып. 2: Парламентаризм у Вялікім Княстве Літоўскім у XVIII стагоддзі* [складальнікі: Андрэй Уладзіміравіч Мацук, Робертас Юргайціс]. Мінск: Беларуская навука, 2020, p. 193–206; БУРБА, Домининкас. Культурная жизнь и развлечения в Вильнюсе в середине 18 века в корреспонденции вильнюсского каноника Яна Доминика Лопатинского. *Grodnae et orbi. Гісторыя горада: паміж лакальнай традыцыяй і агульнаеўрапейскімі тэндэнцыямі: зборнік навуковых артыкулаў*. Пад рэдакцыяй Алеся Радзюка, Віталія Галубовіча. Гародня: Цэнтр гарадскога жыцця, 2021, p. 142–150.

²⁸ BURBA, Domininkas. Portretinės marginalijos XVIII ir XIX amžių Lietuvos bajorų korespondencijoje. *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje*. Sud. Arvydas Pacevičius. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, p. 291–06.

²⁹ Už šią nuorodą reiškia padėka istorikui Aivui Ragauskui.

Fondų turinio apžvalga: epochos, asmenybės ir institucijos

Tenka pripažinti, kad daugelio dokumentų patekimo į Ossolineum fondus istorija nėra žinoma, o tokia informacija būtų svarbi nagrinėjant lituanistinį paveldą Wrocław, tačiau tai būtų jau kita tyrimo tema ir ją atskleisti reikėtų nemenko įdirbio.

Pati rinkinių padalinimo istorija lėmė, kad informacija iš Lietuvos teritorijos šiuose rinkiniuose buvo ne tik nevyraujanti, bet daugiau antraeilė, nes labai retai LDK giminių atstovai turėjo valdų, rezidencijų bei plačių interesų Galicijoje. Tačiau suprantama, kad ir nedidelis nuošimtis vertingų žinių iš daugelio bylų yra svarbus ir reikalingas, kartais netgi būtinas tyrime komponentas, jį panaudojus atrandama naujų tolesnių tyrimų kryptių.

Nemažai žinių apie XVIII a. LDK istoriją atspindėjo Lenkijos aristokratų Mnišekų (Mniszchowie) giminės dokumentuose³⁰, o šie Lenkijos didikai turėjo ryšių ir korespondentų LDK, ypač Vilniuje. XVIII a. trečiajame dešimtmetyje Jokūbas Duninas (Jakub Dunin), Lenkijos referendorius, perduodavo informaciją apie įvairius įvykius LDK sostinėje ir LDK politikos pasaulyje. Šiame fonde galima sužinoti apie Oginskių, Radvilų, Sapiegų, Pocių, Eperiašų, Puzinų, Rudaminų bei daugelio kitų su Mnišekais turėjusių santykių bajorų giminės atstovų laiškus.

Reikia trumpai paminėti Lydos pavieto bajorų Mokšeckių (Mokrzczy) archyvą (Sygn. 5398/III, Mf 1094). Čia saugomi minėtos giminės atstovų laiškai, ūkinė medžiaga, testamentai. Tačiau bene įdomiausias dokumentas fonde yra Lydos pavieto taurininko Antano Mokšeckio (Antoni Mokrzczy) 1753–1759 m. sudarytas išlaidų sutuoktinei Kotrynai Bobolaitei, pagal pirmąją santuoką Tovianskai (Katarzyna z Bobolów Towiańska Mokrzczycka), ir jos dukrai iš pirmosios santuokos Onai iš Tovianskių Kšywickai (Anna z Towiańskich Krzywicka) sąrašas. Tai ištis įdomus šaltinis, kuriame vyras surašė savo žmonos išlaidas, pavyzdžiui, rūbams, audiniams, teismui, nevengė kritikuoti sutuoktinės už išlaidumą³¹. Sąrašas vertas gilesnių tyrinėjimų, vertimo ir publikacijos. Anot katalogo informacijos, šis šaltinis buvo perduotas iš žymaus lenkų rašytojo Viktoro Gomolickio (Wiktor Gomulicki) kolekcijos³².

Nemažai žinių Wrocław pavyko rasti ir apie XVIII–XIX a. sandūros LDK aristokratą, politiką ir didelių turtų savininką Liudviką Skuminą Tiškevičių. Čia buvo išlikęs ūkinės korespondencijos archyvas (Sygn. 5389/I, Mf 1520), iš kurios žinoma ne tik, ką, kur, už kiek pirkdavo ir parduodavo, bet ir kas keliaudavo ant jo stalo. Į didiko virtuvę buvo tiekama bebrienos, briedienos, žąsienos, avienos, sūrio, džiovintų žuvų,

³⁰ Apie šio Lenkijos didiko rankraštinių palikimą plačiau žr. MATWIJÓW, Maciej. Rękopisy ze zbioru Józefa Wandalina Mniszcha (1670–1747), marszałka wielkiego koronnego. *Z badań nad książką i księgozbiorem historycznymi*, 2022, rocznik 16, Nr. 1, p. 9–31.

³¹ BURBA, Domininkas. *Šeima ir pinigai XVIII a.: vieno dokumento pėdsakais*. [Žiūrėta 2025 09 18]. Prieiga per internetą: <https://kauno.diena.lt/naujienos/laisvalaikis-ir-kultura/kultura/seima-ir-pinigai-xviii-vieno-dokumento-pedsakais-1011531>

³² Inwentarz rękopisów [...], 1948, p. 302.

šampano, burgundiško vyno, medaus, konfitūrų ir daugelis kitų delikatesų³³. Laiškuose yra žinių ir apie minėtos epochos politikos bei socialinio gyvenimo užkuliusius.

Žinoma ir XVIII–XIX a. sandūros Vilniaus universiteto profesūros laiškų ir kitų žinių, pavyzdžiui, Tado Čackio (Tadeusz Czacki) ir Martyno Počobuto (Marcin Poczobut) susirašinėjimas (Sygn. 12015/III, Mf 1907). Aprašomoje bibliotekoje yra dokumentų, kuriuose paminėtas Lietuvos astronomas, matematikas, filosofas Jonas Sniadeckis (Jan Sniadecki). Čia išlikęs jo kvitas, pasirašytas 1805 m. Venecijoje (Sygn. 6524/II, Mf 1301, l. 159). Bibliotekos fonduose išliko kito Vilniaus universiteto dėstytojo mediko Adolfo Abichto (Adolf Abicht) įrašas atminimo knygoje (Sygn. 5427/III, Mf 1626, l. 1–4). Ossolineum rankraščių skyriuje egzistuoja gausi Tado Kundzičiaus (Tadeusz Kundzicz), matematikos profesoriaus, ir politiko reformų priešininko, Minsko vaivados Adomo Chmaros (Adam Chmara) korespondencija. Profesorius viename iš laiškų 1790 m. birželio 6 d. pasakojo, kaip Vilniaus vyskupas Ignotas Jokūbas Masalskis pamilo Italiją, bet iš jos išvyksta (Sygn. 4909/I, Mf 433, l. 52–53).

Kompozitoriaus Konstantino Sidorovičiaus (Konstanty Sidorowicz) autografų kolekcijoje išliko buvusio Vilniaus universiteto profesoriaus Joachimo Lelevelio 1857 m. rašytas laiškas literatui Eustachijui Januškevičiui (Eustachy Januszkiewicz), kuriame pasakota apie savo mokslinį darbą „Epilogą“ ir jo išsiuntinėjimą 6 asmenims (Sygn. 13119/I, Mf 45048, l. 65). Taip pat Vroclavo bibliotekoje saugomas laiškas be datos mokslininko seseriai Marcelei, kuriame pasakota apie emigracijoje gyvenusio profesoriaus mokslinius darbus, užsienio kalbų žodžius, Vilniaus imperatoriškojo universiteto dėstytojo Andriaus Sniadeckio (Jędrzej Sniadecki) „Chemiją“ (Sygn. 14178/II, Mf 4410, l. 115–116). Beje, minėtoje K. Sidorovičiaus kolekcijoje yra duomenų apie Mykolą Balinskį, Teodorą Narbutą, Stanislovą Moniuską, Eustachijų Tiškevičių bei kitus Lietuvos mokslo ir kultūros veikėjus.

Apie XIX a. vidurio ir antrosios pusės Lietuvos istorijos veikėjus medžiagos Ossolineum fonduose irgi gausu. Vienas iš tokių asmenų – Eustachijus Tiškevičius. Vroclave atsitiktinai pavyko aptikti šio asmens sudarytą lietuvių–lenkų kalbos žodyną³⁴, jo radimą istorikė Reda Griškaitė įvertino kaip „šių dienų istoriografinę sensaciją“³⁵. Byloje būta ir kitų šaltinių, susijusių su grafo veikla. Čia saugomas aristokrato bibliotekos inventorių, publicistikos darbai, pavyzdžiui, „Nevilties akimirka. Smuklininko pasakojimas, pakartotas gr[afo] Eust[achijaus] T[iškevičiaus]“, jo eilėraščiai, laiškai, pavyzdžiui, Maskvos archeologijos draugijai, ir daugelis kitų dokumentų, kurie susiję su Lietuvos istorija (Sygn. 177769/III [poz. Mf 24213]). Vroclavo bibliotekos rankraščių fonduose yra ir daugiau medžiagos apie šio asmens biografiją, o ji susijusi ir

³³ BURBA, Domininkas. Paskutinio Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didžiojo maršalo Liudviko Skumino Tiškevičiaus sveikata, mityba ir mirtis. *Acta Historica Universitatis Klaipedensis*, 2022, t. 43, p. 49–71.

³⁴ Rankraštis lenkų–lietuvių kalbų žodynėlis Eustachijaus Tiškevičiaus dokumentų rinkinyje Vroclave (parengė Domininkas Burba). *Archivum Lithuanicum*, 2017, t. 19, p. 81–92.

³⁵ GRIŠKAITĖ, Reda. Tarp Senosios ir Naujosios Lietuvos: testamentinės Adomo Honorijaus Kirkoro ištarmės. *Lietuvos istorijos metraštis, 2018 metai*, 2018, Nr. 1, p. 133 (p. 111–142).

su kitais Lietuvos kultūros istorijos veikėjais. Pavyzdžiui, E. Tiškevičius paliko įrašą Ambrožiui Grabovskiui (Ambroży Grabowski). Šio Krokuvos kolekcininko ir bibliofilo, istoriko atsiminimų ir miesto istorijos knygoje grafas pažymėjo:

*Didžiausias p. Ambrožio Grabovskio mokslinių darbų gerbėjas jo valia čia įrašė savo vardą Eustachijus Tiškevičius. Krokua, 1857 m. rugpjūčio 16 d.*³⁶

Šiame atminimų albume buvo ir literato Vladislavo Sirokomlės (Liudviko Kondratovičiaus) 1858 m. liepos 30 d. įrašas. Jis prisipažino, kad „tarp šventų Krokuvos paminklų su ištikimybės jausmu aplankiau vyrą, iš kurio raštų išmokau pažinti ir mylėti Krokuvą ir jos paminklus. Gyvenk mums ilgai, sulauk akimirkos, kai iš senų samanotų Krokuvos akmenų išsižiebs gyvybinga kibirkštis, kuri uždegs mūsų širdis ir atgaivins“³⁷. Taip pat įrašą paliko Stanislovas Moniuška – žymus vilnietis kompozitorius. Jis 1867 m. sausio 4 d. pripažino, jog „Su didele pagarba ir meile naudojuosi sėkme rašyti ant šios kortelės“³⁸.

Vroclavo bibliotekoje yra žinomam Varšuvos fotografui ir numizmatui Karoliui Beyerui (Karol Beyer) rašyti V. Sirokomlės ir E. Tiškevičiaus laišakai. Juose minėti albumai, medalių kolekcijos, kurių siekė įsigyti Vilniaus archeologijos draugija (Sygn. 12521/II, Mf 2244).

Apie V. Sirokomlę yra ir daugiau informacijos, pavyzdžiui, tarp aktoriaus Jano Chencinskio (Jan Chęciński) laiškų yra ir V. Sirokomlei adresuotas Stanislovo Gzovskio (Stanisław Gzowski) laiškas iš Vilniaus 1858 m. liepos 28 d. (Sygn. 4360/II, Mf 1682, 162-163v). Yra ir paties kūrėjo laiškas, pavyzdžiui, 1858 m. Krokuvos dienraščio „Czas“ redaktoriaus Aleksandro Šukevičiaus (Aleksander Szukiewicz), kuriuose pasakojama apie straipsnius. Juose minimas ir kitas Lietuvos istorijos veikėjas – Adomas Honorijus Kirkoras, esą jo žmona (tarp jos ir V. Sirokomlės buvo romanas) Elena (Helena Kirkorowa) norinti vykti į Krokuvą vaidinti teatre, sceniniu pseudonimu pasirinkusi savo mergautinę Majevskos (Majewska) pavardę. Vėliau žymusis vilnietis dėkojo redaktoriui už tarpininkavimą priimant šią aktorę į teatrą. V. Sirokomlė džiaugėsi, kad galės gauti dienraštį „Czas“, nes Vilniuje jo niekur, išskyrus Bajorų klubą, gauti neįmanoma, o šį leidinį jam pažadėjo gauti pats A. H. Kirkoras. V. Sirokomlė pasakojo apie savo dramą „Kasparas Karlinskis (Kasper Karliński)“, 1859 m. minėjo, kad rašo dramą „Slucko kunigaikštystė“ (Sygn. 6531/II, Mf 1729, l. 487–498). Laiškuose lenkų dramaturgui, poetui, leidėjui ir vertėjui Vladislavui Liudvikui Ančyčiui

³⁶ Największy wielbiciel uczonych prac pana Ambrozego Grabowskiego, z jego woli nazwisko tu swoje zapisał Eustachy Tyszkiewicz. Krakow 16 sierpnia 1857 roku. Ambrožio Grabovskio atminimo albumas. *Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Dział Rękopisów* (toliau – ZNiO), Sygn. 12156/III, Mf 7902, l. 2208.

³⁷ Wśród świętych pamiątek Krakowa, z wiernym uczuczem odwiedziłem męża, z którego pism nauczyłem się poznawać i kochać Kraków i jego pamiątki. Żyję nam długo, dożyję chwili, gdy ze starych omszałych kamieni Krakowa wybliśnie iskra żywotna, która nam serdce rozpali, a do życia powoła. d. 30 lipca 1858 Kraków. Wł. Syrokomla. Ibid., l. 2213.

³⁸ Z głębokim uznanowaniem i uczuciem korzystam z powodzenia zapisac się na tej karcie 4 stycznia 1867 Stanisław Moniuška. Ibid., l. 2280.

(Władysław Ludwik Anczyc) vilnietis kūrėjas pasakojo apie savo kelionę į Lvivą, V. L. Ančyčiaus pjesės „Jonas III prie Žuravno“³⁹ („Jan III pod Żórawnem“) pasisekimą scenoje 1851 m. (Sygn. 9871/II, Mf 22189, l. 151).

Bibliotekos rankraščių skyriuje yra ir Vilniaus istoriko Mikalojaus Malinovskio (Mikołaj Malinowski) dedikacija Teodorui Narbutui 1844 m. su bendraautoriumi Aleksandru Pšezdzeckiu (Alexander Przezdziecki) parengtoje knygoje „Zródła do dziejów polskich“. M. Malinovskis savo dedikacijoje minėjo, jog ši knyga skirta Lietuvos istoriografui T. Narbutui, gilaus ir plataus mokslo vyrui, neprilygstamo įžvalgumo ir pavyzdingo darbo, nepaprasto atkaklumo ir noro padėti tiems, kurie domisi krašto istorija, uoliam ir nenuilstamam tyrinėtojiui ir vadovui⁴⁰.

Žinoma, kad vienas iš artimiausių V. Sirokomlės bendradarbių buvo minėtas A. H. Kirkoras ir jo laiškų Ossolineum taip pat yra. Egzistuoja ir ankstyvojo, t. y. Vilniaus, ir vėlyvesnio šios asmenybės gyvenimo emigracijoje dokumentai. Pavyzdžiui, literatui Karoliui Šainochai (Karol Szajnocha) jis rašė 1856 m., dėkodamas už gerą jo kūrinio įvertinimą, jog reiktų, kad kas apšviestų cenzūrą, bet Rusija skrieja pažangos kryptimi (lenk. *na drodze postępu galopuje*), teigė, kad „[Antanas] Odynečas (*Antoni Edward Odyniec*), [Mykolas] Balinskis, Tiškevičius Eustachijus, [Mikalojus] Malinovskis, Ignotas Chodzka (Ignacy Chodźko) poną sveikina“ (Sygn. 5877/II, Mf 1219, l. 331–333). A. H. Kirkoro 1857 m. susirašinėjimo su literatu Antanu Petkevičiumi (Antoni Pietkiewicz), kuris pasirašinėjo pseudonimu Adam Pług, tematika buvo šio asmens profesinė karjera ir leidinio „Tygodnik Literacki Wileński“ išleidimo planai, kurie, beje, nepasisekė. Silezijos sostinės mokslinėje bibliotekoje yra A. H. Kirkoro susirašinėjimas su Žitomiro spaustuvininku Konstantinu Budkevičiumi (Konstanty Budkiewicz), kuriame pirmojo kelionių vadovo po Vilnių autorius skundėsi imperine cenzūra 1861 m., o 1867 m. laiške šiam asmeniui jis paminėjo leidybos reikalus. 1861 m. A. H. Kirkoro susirašinėjimo su redaktoriumi bei publicistu Antanu Cyprysinskiu (Antoni Cyprysiński) temos buvo pamąstymai apie baudžios panaikinimą bei cenzūros griežtumą (Sygn. 12036/II, Mf 2213, l. 55–64).

Svarbūs vėlyvojo A. H. Kirkoro gyvenimo periodo – Krokuvos laikotarpio laiškai. Lenkų literatui Vladislavui Belzai (Władysław Bełza) jis pasakojo apie savo darbą „Kurjer litewski“ redakcijoje, konstatavo, kad „Vilnius nebe tas“, pasakojo apie jo ir kitų draugų informacijos apie Adomo Mickevičius mylimąją Marilę paieškas (12652/II, Mf 2371, l. 167–178).

Liūdna emigranto dalia atsispindėjo publicisto laiškuose 1881 m. dailininkui, 1863–1864 m. sukilimo dalyviui, ištremtam, bet po amnestijos grįžusiam į Naugarduką, po

³⁹ Žuravnas (ukr. *Журавне*) – miesto tipo gyvenvietė Lvivo srityje Ukrainoje, ties kuriuo 1676 m. įvyko Lenkijos ir Osmanų imperijos kariuomenių mūšis, po kurio pasirašyta taikos sutartis.

⁴⁰ Historiografowi Litwy Teodorowi Narbutowi męzowi głębokiej a rozległej nauki, niezrównaniej przenikliwości wzorowej pracy, dziwnego wytrwania i chętnemu w niesieniu pomocy zajmującym się dziejami krajowemi, gorliwemu niezmordowanemu badaczowi i przewodnikowi, Mikalojaus Malinovskio dedikacija Teodorui Narbutui. *ZNiO*, Sygn. 17768/III, mikr. 24212, l. 305.

to irgi emigravusiam ir gyvenusiam Galicijos teritorijoje, Lvive, Edvardui Pavlovičiui (Edward Pawłowicz). A. H. Kirkoras pasakojo, kad nuolat rašo laiškus į Vilnių, Lvivo laikraščių nematęs ir neskaitęs. Jis emocionaliai teigė:

*Esi laimingas, kad gali vykti į Lietuvą! Aš negaliu apie tai net pasvajoti.*⁴¹

Šioje saugykloje yra ir XX a. istoriją liudijusių dokumentų. Pavyzdžiui, išliko šio šimtmečio septintajame dešimtmetyje užrašyti Vladislavo Bichnevičiaus (Władysław Bichniewicz) prisiminimai apie gyvenimą Lietuvoje. Šaltinyje buvo daug informacijos apie lietuvių bei lenkų santykius prieš ir po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1918 m. Šis asmuo gyveno prie Rokiškio, matė ir vertino žemės reformą Lietuvos Respublikoje, pasakojo, kokie buvo Stepono Batoro universiteto profesorių ir vieno žymiausių Lietuvos teisininkų Mykolo Römerio santykiai Vilniui grįžus į Lietuvos priklausomybę (Sygn. 13544/II, Mf 3272).

Apibendrinant tyrimą galima tvirtai teigti – Lietuvos istorijos problemas tyrinėjantis specialistas Vroclavo mieste Osolinskių instituto bibliotekos fonduose ras nemažai su lituanistika susijusių dokumentų, bibliotekoje vyrauja pozityvi, draugiška, kolegiška aplinka. Be abejo, prieš vykstant į paieškas verta susipažinti su rankraščių katalogais, kurie saugomi ir Lietuvos mokslinėse bibliotekose.

Visgi bibliotekos strateginis uždavinys ir iššūkis – skaitmeninti rankraščius, mažinant mikrofilmų naudojimą. Tas darbas jau gerokai pasistūmėjęs, bet, žinant saugomos medžiagos apimtį, suprantama, kad artimiausiu metu jis dar nebus įpusėtas. Naujai gautuose bibliotekos rankraščiuose taip pat gali būti žinių apie Lietuvos istoriją.

Išvados

1. Nors Vroclavo miestas ilgus šimtmečius nepriklausė Lenkijos valstybei, galutinai jai atiteko tik po Antrojo pasaulinio karo, lituanistinės archyvinės medžiagos jame yra nemažai, ji dar menkai išstudijuota Lietuvos mokslininkų. Viena svarbiausių archyvinių dokumentų saugyklų Silezijos sostinėje – Nacionalinio Osolinskių instituto bibliotekos rankraščių skyrius. Ši biblioteka ilgą laiką veikė Lvive, po Antrojo pasaulinio karo jos fondus pasidalijo Lenkija ir Ukrainos TSR, apie 70 procentų medžiagos atiteko Vroclavo bibliotekai, kita liko Lvive. Medžiaga, kuri buvo susijusi su teritorijomis į rytus nuo vadinamosios Kerzono linijos, liko Lvive ir šandien įeina į Vasilio Stefaniko vardo Ukrainos nacionalinės bibliotekos fondus. Šis pasidalijimas lėmė bibliotekos rinkinių specifiką – Vroclave saugomi daugiausia su Galicijos

⁴¹ Szczęśliwy, że możesz jechać na Litwę! Ja nawet marzyć o tym nie mogę. 1881 04 19. Krokuva. Adomo Honorijaus Kirkoro laiškas Edvardui Pavlovičiui. ZNiO. Sygn. 6841/I, Mf 5777, l. 25–26; GRIŠKAITĖ, Reda. Tarp Senosios ir Naujosios Lietuvos: testamentinės Adomo Honorijaus Kirkoro ištarmės. *Lietuvos istorijos metraštis, 2018 metai*, 2018, Nr. 1, p. 131.

regionu susijusių asmenų fondai, tačiau yra nemažai dokumentų apie Lietuvos istorijos rankraštinių paveldą.

2. Ossolineum bibliotekoje saugomi gausūs fondai, susiję su Lietuvos didikų ir bajorų giminių: Tiškevičių, Oginskių, Sapiegų, Radvilų, Chmarų, Duninų, Eperiašų, Rudaminų, Mokšcekių ir kitų istorija. Taip pat yra nemažai medžiagos apie Vilniaus universiteto profesūrą (Martyną Počobutą, Tadą Kundzičių, Joachimą Lelevelį, Andrių Sniadeckį, Adolfą Abichtą), galima rasti informacijos apie XIX a. vidurio Vilniaus archeologijos draugijos veikėjus ir jų amžininkus: Eustachijų Tiškevičių, Adomą Honorijų Kirkorą, Vladislovą Sirokomlę, Stanislovą Moniuską bei kitus.

Šaltiniai

Archyviniai

1. *Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Dział Rękopisów*. Sygn. 6841/I, Mf 5777, 12156/III, Mf 7902, 17768/III, mikr. 24212.

Internetiniai

1. BURBA, Domininkas. *Šeima ir pinigai XVIII a.: vieno dokumento pėdsakais*. [Žiūrėta 2025 09 18]. Prieiga per internetą: <https://kauno.diena.lt/naujienos/laisvalaikis-ir-kultura/kultura/seima-ir-pinigai-xviii-vieno-dokumentu-pedsakais-1011531>
2. *Dokumenty staropolskie z archiwum prof. Stanisława Poniątowskiego*. [Žiūrėta 2025 09 18]. Prieiga per internetą: <https://ptl.info.pl/68>
3. *Der Einsturz des Historischen Archivs*. [Žiūrėta 2025 09 18]. Prieiga per internetą: <https://www.stadt-koeln.de/artikel/07168/index.html>
4. MUCHA, Wojciech. *W archiwum spłonęła historia wielu pokoleń krakowian. Straciliśmy nawet 98% dokumentów przez*. [Žiūrėta 2025 09 18]. Prieiga per internetą: <https://krowoderska.pl/w-archiwum-splonela-historia-wielu-pokolen-krakowian-stracilismy-nawet-98-dokumentow/>
5. *Оригиналы старых кинолент сгорели при пожаре в Национальном архиве Грузии*. [Žiūrėta 2025 09 18]. Prieiga per internetą: <https://www.newsgeorgia.ge/originaly-starh-kinolent-sgoreli-pri-pozhare-nacionalnom-arhive-gruzii/>

Publikuoti

1. *Hołd publiczny oddany wiekopomney pamięci Ióz. Max. na Tęczyńie hrabiego Ossolińskiego Król. Węg. Ord. S. Szczepana Kom. [...]*, Biblioteki Narodowej Ossolińskich we Lwowie założyciela przez Rafała Wężyka. We Lwowie: Czciakami Piotra Pillera, 1826, 8 p.
2. *Inwentarz rękopisów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. T. 20, Rękopisy 18631–18996*. Opracowali i przygotowali do druku Agnieszka Knychalska-Jaskulska, Hanna Kulesza, Elżbieta Ostromęcka, Tomasz Serwatka; pod redakcją Elżbiety Ostromęckiej. Wrocław: Wydawnictwo Ossolineum, 2016, p. 378.

3. *Katalog rękopisów Biblioteki Zakładu Nar. im. Ossolińskich = Catalogus codicum manuscriptorum Bibliothecae Ossolinianae Leopoliensis*. Wydał Wojciech Kętrzyński. Lwów: Nakładem Zakładu Nar. im. Ossolińskich, 1881, t. I, 759 p.
4. *Księga darczyńców Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*. Pod redakcją Marty Pękalskiej. Wrocław: Wydawnictwo Ossolineum, 2017, 253 p.
5. Rankraštinis lenkų–lietuvių kalbų žodynėlis Eustachijaus Tiškevičiaus dokumentų rinkinyje Vroclave (parengė Domininkas Burba). *Archivum Lithuanicum*, 2017, t. 19, p. 81–92.
6. *Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich ustawy, przywileje i rzeczy dziejów jego dotyczące*. Zebrał i wydał Wilhelm Bruchnalski. Lwów: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1928, 748 p.

Literatūra

1. BURBA, Domininkas. Bajorų gyvenimo peripetijos XVIII amžiaus vidurio Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinėje pagal Vilniaus kanauninko Jono Dominyko Lopacinskio asmeninę korespondenciją. *Istorija*, 2015, t. 97, Nr. 1, p. 26–46.
2. BURBA, Domininkas. Bajorų interesai XVIII amžiaus Vilniuje, privačios korespondencijos duomenimis. *XVIII amžiaus studijos. LDK: tarp tradicijų ir naujovių*. Sud. Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2014, t. 1, p. 184–199.
3. BURBA, Domininkas. Paskutinio Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didžiojo maršalo Liudviko Skumino Tiškevičiaus sveikata, mityba ir mirtis. *Acta Historica Universitatis Klaipedensis*, 2022, t. 43, p. 49–71.
4. BURBA, Domininkas. Portretinės marginalijos XVIII ir XIX amžių Lietuvos bajorų korespondencijoje. *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje*. Sud. Arvydas Pacevičius. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, p. 291–306.
5. DANIELUK, Robert. Lituanica w Rzymskim Archiwum Towarzystwa Jezusowego: możliwe kierunki poszukiwań. *Jezuici Lietuvoje (1608–2008): gyvenimas, veikla, paveldas = Jesuits in Lithuania (1608–2008): life, work, heritage*. Straipsnių rinkinys. Sud. Neringa Markauskaitė, vert. Aušra Simanavičiūtė. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, [2012], p. 135–148.
6. GIZBERT-STUDNICKI, Wacław. Sprawozdanie z wycieczki naukowej do Królewca. *Ate-neum Wileńskie: czasopismo naukowe poświęcone badaniom przeszłości ziem Wielkiego X. Litewskiego*. 1929, R. 6, z. 3–4, p. 649–663.
7. GLEMŽA, Liudas. Žemutinė pilis 1793–1799 m. Vilniaus miesto planuose iš Rusijos karo istorijos archyvo. *Vilniaus Žemutinė pilis XIV a. – XIX a. pradžioje: 2002–2004 m. istorinių šaltinių paieškos*. Sud. Raimonda Ragauskienė. Vilnius: pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“, 2006, p. 383–391.
8. GRIŠKAITĖ, Reda. Tarp Senosios ir Naujosios Lietuvos: testamentinės Adomo Honori-jaus Kirkoro ištarmės. *Lietuvos istorijos metraštis, 2018 metai*, 2018, Nr. 1, p. 111–142.
9. GUBRYNOWICZ, Bronisław. *Józef Maksymilian Ossoliński: człowiek i pisarz*. Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1928, 93 p.

10. JURGAITIS, Robertas. *Nuo bajoriškosios savivaldos iki parlamentarizmo: Vilniaus seimelio veikla 1717–1795 m.* Vilnius: Parlamentarizmo istorijos tyrimų centras, 2016, 542 p.
11. KACZMARCZYK, Kazimierz. Rewizja bibliotek klasztorów krakowskich w roku 1810. *Przegląd Biblioteczny*, 1909, t. 2, z. 3–4, p. 182–190, 227–234.
12. KIAUPA, Zigmantas. *Lietuvos kultūros vertybių kelionės iki 1990 m.: praradimai ir sugrįžimai.* Vilnius: Versus aureus, 2006, 141 p.
13. KIAUPIENĖ, Jūratė. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos šaltiniai Vienos archyvuose. *Lietuvos istorijos metraštis*, 1996 metai, Vilnius, 1997, p. 423–449.
14. KIAUPIENĖ, Jūratė. XV–XVII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmų istoriniai šaltiniai Habsburgų dinastijos, dvaro ir Austrijos valstybės archyve Vienoje. *Vilniaus Žemutinė pilis XIV a. – XIX a. pradžioje: 2005–2006 m. tyrimai* [mokslinių straipsnių rinkinys]. Sud. Liudas Glemža. Vilnius: pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“, 2007, p. 300–322.
15. KISELIŪNAITĖ, Dalia. Lietuviška medžiaga Berlyno garso archyve ir lituanistinė A. Bezzenbergerio veikla Pirmojo pasaulinio karo belaisvių stovyklose. *Baltistica*, 2021, t. 56, Nr. 1, p. 121–139.
16. KLEIN, Manfred. Tėviškės istorijos medžiaga klaipėdiškių archyve Cloppenburgėje ir Oldenburgėje. *Knygotyra*, 2008, t. 50, p. 49–58.
17. KNOT, Antoni. Przedmowa. *Inwentarz rękopisów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. T. 1, Rękopisy 1-7325.* Opracowanie zbiorowe pod redakcją Jadwigi Turskiej. Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1948, p. VII–XII.
18. KOSIŃSKI, Józef. Adam. *Biblioteka fundacyjna Józefa Maksymiliana Ossolińskiego.* Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1971, 206 p.
19. MATWIJÓW, Maciej. Kontakty Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu z Lwowską Naukową Biblioteką im. W. Stefanyka w powojennym pięćdziesięcioleciu. *Z badań nad książką i księgozbiorami historycznymi*, 1999, t. 19, p. 167–177.
20. MATWIJÓW, Maciej. Manuscript books: collections of political life materials from the area of the Grand Duchy of Lithuania dating back to the 17th and 18th centuries in libraries, archives and museums in Poland. *Knygotyra*, 2021, t. 77, p. 171–202.
21. MATWIJÓW, Maciej. Rękopisy ze zbioru Józefa Wandalina Mniszcha (1670–1747), marszałka wielkiego koronnego. *Z badań nad książką i księgozbiorami historycznymi*. 2022, rocznik 16, Nr. 1, p. 9–31.
22. MATWIJÓW, Maciej. *Walka o lwowskie dobra kultury w latach 1945–1948.* Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Ossolineum, 1996, 334 p.
23. MATWIJÓW, Maciej. *Zakład Narodowy imienia Ossolińskich w latach 1939–1946.* Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Ossolineum, 2003, 350 p.
24. MATWIJÓW, Maciej. Zbiory rękopiśmienne Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie w latach 1939–1946. *Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, 1999, z. 10, p. 211–241.
25. NEMAHAI, Svetlana. Muzikinė Mykolo Kleopo Oginskio kolekcija Maskvos archyve. *Kunigaikščiai Oginskiai Lietuvos istorijoje: kultūrinės veiklos pėdsakai.* Sud. Ramunė Šmiegskytė-Stukienė. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2015, t. 2, p. 425–443.

26. PACHOŃSKI, Jan. *Drukarze, księgarze i bibliofile krakowscy 1750–1815*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1962, 293 p.
27. PAJĄCZKOWSKI, Franciszek. Zakład Narodowy im. Ossolińskich w ostatnim dwudziestoleciu (1928–1948). *Rocznik Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich*, 1948, t. 3, p. 1–61 (587–647).
28. PAKNYS, Mindaugas. *Pažaislio vienuolyno statybos ir dekoravimo istorija: mokslinė monografija*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2013, 318 p.
29. PEKALSKA, Marta. Historia działalności wydawniczej Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. *Oblicza współczesnej bibliologii: konteksty i transgresje*. Redakcja naukowa Grzegorz Czapnik, Zbigniew Gruszka, Jacek Ladorucki, Łódź: Wydawnictwo uniwersytetu Łódzkiego; Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2014, p. 359–380.
30. PIETRZKIEWICZ, Iwona. Biblioteka krakowskiego konwentu kanoników regularnych w XIX wieku – stan zbiorów. *Kraków–Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*. Pod redakcją Jerzego Jarowieckiego. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2001, t. 5, p. 259–272.
31. RAGAUSKIENĖ, Raimonda. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris Mikalojus Radvila Rudasis (apie 1515–1584 m.)*. Vilnius: Valstybės žinios, 2002, 447 p.
32. TOLKAČEVSKIS, Kšištofas. Mirusiojo atminimas antkapinio paminklo užrašė. *Vilniaus Bernardinų kapinės, 1810–2010*. Sud. Vida Girininkienė. Vilnius: Versus aureus, 2010, p. 199–227.
33. TRZYNADLOWSKI, Jan. *Zakład Narodowy imienia Ossolińskich 1817–1967. Zarys dziejów*. Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1967, 164 p.
34. VELIČKAITĖ, Vika. Sekant Rokiškio praeities pėdsakais vyriausiajame senųjų aktų archyve Varšuvoje. *Senoji Rokiškio dvarvietė XVI–XVIII amžiais*. Rokiškis: visuomeninė organizacija „Tyzenhauzų paveldas“, 2017, p. 66–99.
35. БУРБА, Домининкас. Культурная жизнь и развлечения в Вильнюсе в середине 18 века в корреспонденции вильнюсского каноника Яна Доминика Лопацинского. *Grodnae et orbi. Гісторыя горада: паміж лакальнай традыцыяй і агульнаеўрапейскімі тэндэнцыямі: зборнік навуковых артыкулаў*. Пад рэдакцыяй Алеся Радзюка, Віталя Галубовіча. Гародня: Цэнтр гарадскога жыцця, 2021, p. 142–150.
36. БУРБА, Домининкас. Тематика парламентаризма в корреспонденции виленского каноника Яна Доминика Лопатинского в середине XVIII в. *Актуальные проблемы истории и культуры. Вып. 2 : Парламентаризм у Вялікім Княстве Літоўскім у XVIII стагоддзі* [складальнікі: Андрэй Уладзіміравіч Мацук, Робертас Юргайціс]. Мінск: Беларуская навука, 2020, p. 193–206.
37. ГОЛИК, Роман. Легенда львівського Оссолінеуму: постаті, видання та соціальна роль бібліотеки Оссолінських в уявленнях галичан XIX–XX ст. *Збірник наукових праць. НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаника. Львів*, 2010, Вип. 2(18), p. 674–689.
38. КОРБУТ, Віктар Андреевіч. Вильно и жители города на рисунках Чеслава Монюшко из Библиотеки, музея и архива Варшавского музыкального общества им. Станислава Монюшко. *Menotyra*, 2020, t. 27, Nr. 1, p. 15–48.

39. КРАВЕЦЬ, Данило. Зв'язки українських науковців із Національним Закладом ім. Оссолінських у Львові. *Galicja. Studia i materiały*, 2017, t. 3, p. 211–224.
40. МОВНА, Маріанна Василівна. Оссолінеум у дзеркалі путівників Львовом (1871–1939). *Galicja. Studia i materiały*, 2017, t. 3, p. 250–262.

Manuscript Heritage of Lithuanian History from the 18th to the Early 20th Century in Wrocław

Dr. Domininkas Burba

Vytautas Magnus University, Department of History, V. Putvinskio str. 23-407, LT-44243 Kaunas, Lithuania
 E-mail: domininkas.burba@vdu.lt
<https://orcid.org/0000-0001-8109-5539>

Summary

Although the city of Wrocław was not part of the Polish state for many centuries, and only finally became part of the Polish state after the Second World War, there is a large amount of Lithuanian archival material in the city, which has not yet been sufficiently explored by Lithuanian scholars. One of the most important repositories of archival documents in Silesia's capital is the Manuscripts Section of the Library of the National Ossoliński Institute. The library was long established in Lviv, but after the Second World War its holdings were divided between Poland and the Ukrainian SSR, with about 70% of the material going to the Wrocław library and the rest remaining in Lviv. The material relating to the territories east of the so-called George Curzon Line remained in Lviv, and is today part of the holdings of the Vasyl Stefanyk National Scientific Library. This division has led to the specific nature of the library's collections: Wrocław holds mainly the holdings of people connected with the Galician region, but there are also a number of documents on Lithuania's manuscript historical heritage. The Ossolineum Library has extensive holdings related to the history of Lithuanian nobles and noble families: the Tyszkiewicz, Ogiński, Sapieha, Radziwiłł, Chmara, Dunin, Eperiaszy, Rudaminas, Mokrzecki and others. There is also a lot of material about the professors of Vilnius University (Marcin Poczebuto, Tadeusz Kundzicz, Joachim Lelewel, Jędrzej Sniadecki, and Adolf Abicht), and there is also information about the Vilnius Archaeological Society of the mid-19th century and their contemporaries: Eustachy Tyszkiewicz, Adam Honorius Kirkor, Władysław Syrokomla, Stanisław Moniuszko and others.

Gauta / Received 2024 09 16
 Priimta / Accepted 2025 10 14